

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 236

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN E-TİCARET

Dr. Ahmet BAYRAKTAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj & Kapak
FCR

Baskı & Cilt
SÖZKESEN MATBAACILIK TİC. LTD. ŞTİ.
İvogsan 1518 Sk. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40
Tel: (0312) 395 21 10 Yenimahalle/ANKARA

1. Baskı: Mart 2017

ISBN: 978-605-9652-29-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN
E-TİCARET

Dr. Ahmet BAYRAKTAR

Ankara 2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	12
ÖN SÖZ -----	13
GİRİŞ -----	15
I. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ -----	15
II. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI-----	15
III. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI-----	16
IV. ARAŞTIRMANIN SUNUMU VE YÖNTEMİ-----	16
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSLAM HUKUKUNDA BORÇ, MAL, MÜLKİYET, AKİT KAVRAMLARI VE SATIM AKİTLERİ -----	19
I. İSLAM TİCARET HUKUKU AÇISINDAN BORÇ KAVRAMI VE BORCUN UNSURLARI -----	19
A. Borç Kavramı-----	19
B. Borcun Unsurları-----	20
1. Borcun Tarafları -----	20
2. Borcun Konusu -----	21
3. Borcun Kaynakları -----	21
II. MAL KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ-----	23
A. Mal Kavramı-----	23
B. Mal-Menfaat Ayrımı-----	24
C. Fıkhî Açıda Mal Çeşitleri -----	27
1. Mütekavim-Gayri Mütekavim Mal-----	28
2. Menkul-Gayrimenkul Mal -----	28
3. Misli-Kiyemî Mal-----	29
D. Elektronik Ortamda Satılan Malların Tasnifi -----	29
1. Maddî-Gayri Maddî Mal-----	30
2. Âdî-Nitelikli Mal -----	32
3. Fitrî-Gayri Fitrî Mal -----	34
III. MÜLKİYET TEORİSİ VE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ -----	35
A. Mülkiyet Teorisi-----	35
B. Mülkiyet Çeşitleri-----	37
1. Mevzuu Bakımından Mülk Çeşitleri -----	37
2. Şekil Bakımından Mülk Çeşitleri ve Sebepleri -----	38
IV. İSLAM HUKUKUNDA AKİT TEORİSİ-----	41
A. Akit Kavramı-----	41
B. Akit Çeşitleri-----	42

1. Hukukî Sonuçları Açısından Akdin Çeşitleri -----	42
2. Hüküm İtibariyle Akit Çeşitleri -----	42
3. Karşılığı Olması Açısından (İvaz) Akit Çeşitleri -----	43
4. Yürürlülük Açısından Akit Çeşitleri -----	44
5. Zamana Bağlılık Açısından Akit Çeşitleri -----	44
C. Akdin Unsurları -----	45
1. İrade Beyanı (İcap ve Kabul) -----	45
a. İrade Beyanının Çeşitleri -----	45
i. Söz -----	46
ii. Yazı-----	46
iii. İşaret-----	47
iv. Sükût-----	47
2. Akdin Tarafları -----	48
a. Ehliyet -----	48
i. Ehliyet Çeşitleri -----	49
a) Vücut Ehliyeti-----	49
b) Eda Ehliyeti -----	49
ii. Ehliyeti Etkileyen Durumlar-----	49
a) İkraha -----	50
b) Akıl Hastalığı -----	50
c) Sarhoşluk-----	51
d) Uyku -----	51
e) Bilinç Kaybı -----	52
f) Bunama -----	52
g) Sefeh -----	52
h) Gaflet -----	53
i) Borç -----	53
iii. Velayet-----	54
iv. Vekâlet-----	54
v. Yetkisiz Temsil -----	55
b. Tek Taraflı Akitler -----	55
3. Akdin Mahalli ve Mahallin Taşınması Gereken Şartlar --	58
a. Akdin Mahallinin Mevcut Olması -----	58
b. Akdin Mahallinin Akde Uygun Olması -----	59
c. Akdin Mahallinin Muayyen Olması -----	59
D. Akdin Şartları-----	60
1. Akdin Kuruluş (İn'ikâd) Şartları -----	60
a. Akit Ehliyeti-----	60
b. İrade Beyanının Karşılıklı ve Uygun Olması -----	61
c. Akdin Konusunun Hukuka Uygun Olması -----	61
2. Akdin Geçerlilik (Sihhat) Şartları-----	61
3. Akdin Yürürlülük (Nefaz) Şartı -----	62
4. Akdin Lüzum Şartları -----	62

E. Akdin Hükümsüzlüğü (Butlân Teorisi) -----	62
F. Akdin Hükümü -----	63
1. Rıza, İhtiyar ve Bunları Etkileyen Şeyler -----	63
a. Hata (Galat) -----	63
b. Aldatma (Tedlis-Hile) -----	64
c. Zorlama (İkrah) -----	65
2. Aldatılma (Ğabn ve Ğarar) -----	66
3. Muhayyerlikler -----	67
a. Meclis Muhayyerliği -----	67
b. Şart Muhayyerliği -----	68
c. Görme Muhayyerliği -----	68
d. Ayıp Muhayyerliği -----	69
V. KLASİK FIKİH TASNİFİNDE SATIM AKİTLERİ -----	69
A. Musâveme -----	70
B. Murabaha -----	71
C. Tevliye -----	71
D. Vedia -----	71
E. Selem -----	72
F. İstisna (Sipariş) -----	73
G. Bey'u'l-Vefâ -----	73

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN E-TİCARET -----	75
I. TARİHİ SÜREÇTE TİCARET ve E-TİCARET -----	75
A. Klasik Ticaret -----	75
B. Modern Ticaret -----	75
C. Elektronik Ticaret -----	76
II. ELEKTRONİK ORTAM KAVRAMI VE KAPSAMI -----	77
III. E- MÜLKİYET KAVRAMI -----	79
A. E-Mülkiyetin Mahiyeti ve Çeşitleri -----	79
1. Telif Hakları -----	80
2. Temsil Hakları -----	81
3. Lisans Hakları -----	82
B. E-Mülkiyetin Oluşumu ve Sebepleri -----	84
1. Emek -----	84
2. Mülkiyet Nakledici Akitler -----	85
3. Miras -----	85
C. E-Mülkiyetin Korunması -----	86
1. E-Ürünlerin Korunması -----	87
a. Telif Hakkı -----	87
b. Tescil Hakkı -----	87
c. Patent Hakkı -----	88
2. Menfaatlerin Korunması -----	89

IV. PARA VE ELEKTRONİK PARA -----	90
V. E-AKİTLER ve UNSURLARI -----	94
A. Elektronik Vasıtalarla İrade Beyanı -----	95
1. İrade Beyanında Kullanılabilecek Vasıtalar -----	96
2. İrade Beyanının Kaynağını Tespit İçin Kullanılabilecek Yöntemler -----	99
3. İrade Beyanında Bulunanı Diğer Kişilerden Ayırt Etmek İçin Kullanılan Yöntemler -----	100
a. Gizli Bir Bilgiyi Paylaşmak -----	100
b. Biyometrik Veri Kullanma -----	101
c. Elektronik İmza -----	102
B. E-Ticarette Taraflar -----	103
1. İşyeri-Müşteri Arasında Yapılan Akitler -----	104
2. İşyeri-İşyeri Arasında Yapılan Akitler -----	105
3. Müşteri-Müşteri Arasında Yapılan Akitler -----	105
C. E-Ticarette Akdin Mahalli ve İlgili Durumlar -----	106
1. Elektronik Ürünler -----	106
a. Yazılımlar -----	106
b. Yazı ve Belgeler -----	107
c. Görseller -----	108
d. İşitseller -----	108
e. Video ve Sinema Eserleri -----	108
f. Oyunlar -----	108
g. Bilgi -----	109
2. Somut Ürünler -----	110
3. Hak ve Yetkiler -----	110
4. Hizmetler -----	111
5. Akdin Mahalli İle İlgili Durumlar -----	112
a. Akde Konu Olan Mal, Ürün veya Hizmetin Var Olması (Mevcudiyet) -----	112
b. Akde Konu Olan Mal, Ürün veya Hizmetin Hukuka Aykırılı Olmaması -----	112
c. Akde Konu Olan Mal, Ürün veya Hizmetin Teslim Edilebilir Olması (Muayyenlik) -----	113
D. E- Ticarette Güvenliğin Sağlanması -----	113
1. Güvenlik Tehditleri -----	114
2. Güvenlik Önlemleri -----	115
E. E-Akitlerde Muhayyerlikler -----	115
1. Görme Muhayyerliği -----	116
2. Ayıp Muhayyerliği -----	117
3. Aldatılma Muhayyerliği (Ğabn ve Ğarar) -----	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FIKHÎ HÜKÜMLER AÇISINDAN E-TİCARET -----	119
I. E-TİCARETİN FIKHÎ MAHİYETİ -----	119
II. ELEKTRONİK ÜRÜNLERİN ALIM SATIM ve PAYLAŞILMASI	123
A. Yazılımların Alım Satım ve Paylaşılması -----	123
1. Yazılımların Telif Hakları -----	125
2. Yazılımların Alım Satımı İle İlgili Fıkhî Mülahazalar --	126
3. Yazılımların Lisanslanması-----	127
4. Yazılımların Paylaşılması-----	129
B. Yazı, Kitap, Makale vb. Ürünlerin Alım Satım ve Paylaşıl- masında-----	133
1. Sosyal Medya Paylaşımlarının Hukuki Mahiyeti -----	134
2. Telif Edilmiş Eserlerin Alım-Satım ve Paylaşımı -----	135
C. Görsellerin Alım Satım ve Kullanımı-----	138
1. Resim ve Fotoğrafların Alım Satım ve Kullanımı -----	138
2. Ürün Görsellerinin Kullanımı -----	139
D. Sesli Verilerin Alım Satım ve Paylaşılması-----	139
1. Müzik (Müzik) Eserlerinin Alım Satım ve Paylaşılması	139
2. Sesli Kitapların Alım Satım ve Paylaşılması -----	141
3. Ses Kayıtlarının ve Eserlerinin Alım Satım ve Paylaşıl- ması-----	142
E. Video ve Sinema Eserlerinin Alım Satım ve Paylaşılması	144
F. Dijital Oyunların Alım Satım ve Paylaşılması-----	150
1. Dijital Oyunların Alım Satımı -----	150
2. Dijital Oyunların İçerisinde Gerçekleştirilen Alım-Satım İşlemleri-----	151
3. Dijital Oyunlarda Reklam Sunumu -----	152
4. Dijital Oyun Unsurlarının Gerçek Dünyada Alım Satımı	153
G. Bilginin Alım Satım ve Paylaşılması -----	154
III. SOMUT MAL VE EŞYALARIN ELEKTRONİK ORTAMDA ALIM SATIMI-----	154
A. Somut Ürünlerin Satım Aşamaları -----	155
1. Ürün Sunumu-----	155
2. Ürün Siparişi -----	155
3. Ürün Bedelinin Satıcıya Aktarımı -----	157
4. Ürünün Alıcıya Teslimi-----	158
B. Somut Ürünlerin Çeşitlerine Göre Satım Akitleri -----	158
1. Menkul Kıymetlerin Elektronik Ortamda Alım Satımı-158	
2. Gayrimenkul Malların Alım Satımı-----	161
3. Misli Malların Alım Satımı -----	162
4. Kıymeli Malların Alım Satımı -----	163
5. Gayri Mütakavim Mal ve Hizmetlerin Alım Satımı ---	164

IV. ELEKTRONİK ORTAMDA KURULAN HİZMET AKİTLERİNE DAİR FIKHİ MÜLAHAZALAR -----	164
A. Hizmet Unsurları-----	165
1. Hizmet Şartları -----	165
2. Hizmet Süresi-----	166
3. Hizmet Kalitesi -----	167
4. Hizmet Bedeli-----	168
B. Hizmet Çeşitleri -----	169
V. E-TİCARETİN FER'İ UNSURLARINA DAİR MÜLAHAZALAR-----	170
A. Elektronik Para Transfer Sistemleri-----	170
B. E-Para-----	172
C. Elektronik Pazarlama-----	173
D. Reklam-----	174
E. Değer Algısı -----	177
F. Manevi Tutum -----	178
G. Marka -----	179
H. Satış Sonrası Ürün Hizmetleri -----	181
İ. Müşteri-Firma İlişkileri -----	182
VI. ELEKTRONİK ORTAMDA KURULAN SATIM AKİTLERİ VE ÇEŞİTLERİ-----	183
A. Klasik Tasnife Göre Elektronik Ortamda Kurulan Alım-Satım Akitleri -----	183
B. E-Ticarette Kurulan Satım Akitlerinin Tasnifi -----	184
1. Alıcıların Niteliğine Göre Akitler -----	184
a. Tek Şahıs İle Yapılan Akitler -----	184
b. Topluluk İle Yapılan Akitler -----	185
2. Ürün Bedelinin Teslim Edilme Şekline Göre Satım Akdi Çeşitleri-----	186
a. Peşin Ödemeli Akitler -----	186
b. Taksit Ödemeli Akitler -----	187
c. Ürünün Teslimi Esnasında Ödemeli Akitler -----	187
d. Sonradan Ödemeli Akitler -----	188
3. Ürün Bedelinin Teslim Edildiği Şahsa Göre Akit Çeşitleri-----	188
a. Ürün Bedelinin Satıcıya Teslim Edildiği Akitler -----	188
b. Ürün Bedelinin Üçüncü Bir Şahsa Teslim Edildiği Akitler -----	189
4. Ödeme Vasıtalarına Göre Akit Çeşitleri -----	190
a. Havale İle Ödemeli Akitler-----	190
b. Kredi Kartı İle Ödemeli Akitler-----	191
c. E-Para İle Ödemeli Akitler -----	191
d. Çevrimiçi Edim Borcu İle Yapılabilen Akitler -----	192
5. Fiyatın Sabitliği Açısından Satış Akitleri -----	193
a. Sabit Fiyatlı Satış -----	193

b. Değişken Fiyatlı Satış -----	194
c. Açık Artırmalı Satışlar -----	194
6. Ürünün Görülme Zorunluluğu Açısından Akit Çeşitleri	195
a. Ürünün Gerçek Ortamda Görülmesinin Zorunlu Olduğu Akitler -----	195
b. Ürünün Gerçek Ortamda Görülmesinin Zorunlu Olmadığı Akitler -----	196
7. Ürünün-Hizmetin Teslim Edilişine Göre Akit Çeşitleri	197
a. Ürünün Alıcıya Teslim Edildiği Akitler -----	197
b. Ürünün Satıcıdan Teslim Alındığı Akitler -----	197
c. Ürünün Elektronik Cihaza İndirildiği Akitler -----	198
d. Ürünün-Hizmetin Çevrimiçi Kullanıldığı Akitler -----	198
8. Alıcı-Satıcı İlişisine Göre Akit Çeşitleri -----	198
a. Aracısız Yapılan Akitler -----	199
b. Ödemede Aracılık Yapılan Akitler -----	199
c. Ürün-Hizmet Tesliminde Aracılık Yapılan Akitler ---	199
d. Tarafların Buluşmasında Aracılık Yapılan Akitler --	200
9. Lisansın Mahiyetine Göre Akitler -----	201
VII. E-TİCARETE DAİR GENEL DEĞERLENDİRME VE MODERN HUKUKLA MUKAYESE-----	203
SONUÇ -----	207
KAYNAKÇA -----	213
İNDEKS -----	229

KISALTMALAR

- AÜHFY : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- AÜHFD : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- BK : Borçlar Kanunu
- ç. : çeviren
- ÇÜİFD : Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- DİYK : Din İşleri Yüksek Kurulu
- EÜİFD : Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- FSEK : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- h. : Hicrî
- İHAD : İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi
- İÜİFD : İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- m. : Madde
- NÜİİBFD : Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
- OMÜİD : Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- OUP : Oxford University Press
- TBB : Türkiye Barolar Birliği
- TMK : Türk Medeni Kanunu
- ty : Tarih yok
- TYEKB : Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

ÖN SÖZ

Bir bütün olarak insanı ve evreni kuşatan İslam dini, hukuk kaideleriyle insanın dünya hayatına müdahil olmuş, ahlaki ve vicdani emirleriyle de varlığın gaybî boyutlarına ışık tutmuştur. Bu hususiyeti nedeniyle hem zaman ve mekân aşkın ilkeleri hem de zaman mekân kayıtlı hükümleri bünyesinde mezcedebilmiştir. Başka hiçbir hukukî, felsefi sistemde görülemeyen bu hususiyet onun insanlık âleminde kıymetli bir yer edinmesine vesile olmuştur.

Yüzyıllarca yer küre üzerinde varlık gösteren, kimi zaman cinsellikte, kimi zaman dünyaya hırslanmada, kimi zaman zulümde bütün sınırları aşıp Rab olduğunu dillendirecek kadar aşırıya kaçan insanoğluna sınır koyabilmek sadece ondan üstün olan, onu içkin ve aşkın olarak kuşatan bir ilah düşüncesinin ve bir din müessesesinin üstesinden gelebileceği bir meseledir.

İki binlerin dünyasında çocuklar artık büyüklerinin anlamadıkları bir dille konuşmakta, görmedikleri oyunları oynamakta, anlayamadıkları hareketler yaparak bilgisayardan şaşılabilir görseller ve medyalarla buluşabilmektedir.

Hal böyle iken, ilim yolunun garip yolcuları olarak bizlerin bu değişimin dışında kalıp, ümmet bilgisayar, tablet, telefon başında ömür geçirirken onlara kara kaplı kitaplarla din anlatmaya çalışmak hem imkânsız hem de anlamsız görünmektedir.

Bu nedenle neredeyse bütün bir insanlık “*elektronik dünya (digital/virtual world)*” denilen ilişki ve algının içerisinde iken, her zaman ve mekânın kuşatıcısı İslam’ın ilim adamlarının bu dünyada yaşayan insanoğlunun başıboş olmadığını beyan etmesi ve bu beyanını da akıl,

mantık ve ilim çerçevesinde delillendirmesi gerekmektedir. Araştırmamız işte bu düşüncenin ürünüdür.

Çağdaş İslam hukukçuları tarafından nispeten bakir bırakılan bu alanın Kur'ân'ın ve İslam'ın ruhuna uygun olarak yorumlanıp Müslümanların nasıl kullanacağına ilişkin bir bilgi ve fikir havuzunun oluşması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu göreve talip olma ağırlığının bir tek insana yüklenemeyeceği aşikârdır. Bununla beraber bir kişi de mecburen dikkatlerin bu alana çekilmesini sağlamalıdır.

Çalışmamızın hazırlanmasında gayretlerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Şamil DAĞCI'ya öncelikle teşekkür ediyorum. İlim yolunda varını ve varlığını samimiyetle ortaya koyarak bana Arapça öğreten hocam M. Selim YILMAZ'a ömür boyu teşekkür borçluyum. Çocuklarını Allah yoluna adayan, bu uğurda hakiki anlamıyla gece-gündüz çalışan anne-babamın ahirette cennetle ödüllendirilmesi duamdır. Bu süreçte varlıklarıyla gönülümü dinlendiren eşim ve çocuklarım, zaman zaman daralan ruhumun can nefesi oldular. İyi ki varlar. İsmi teker teker anamadığım sayısız güzel yürekli dostum var. Cennet onları özlesin inşallah.

Bu araştırmanın esasen bizim özgür düşünebilme, fikrini beyan edebilme kuvvet ve kudretimize katkıda bulunması hususi duamızdır. Bu ulvi gayeye bir karınca kararınca katkısı olacaksa, eser sahibi kendini bahtiyar ededecektir. Allah her şeyin en doğrusunu bilir.

Son çağrımız, duamız “Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’ındır.